

4.9. OKTATÁS-MÓDSZERTANI KÉRDÉSEK

4.9.1. Oktatási célok

A taktika oktatásáról nagyon kevés kísérleti adatunk van. Így megállapításaink elsősorban gyakorlati oktatási tapasztalatokon és pedagógiai-pszichológiai ismeretek adaptálásán nyugszanak. Ismereteink jelen színvonalra nem teszi lehetővé, hogy a taktika oktatásával kapcsolatos általános érvényű csálthatatlan módszereket mutassunk be. Törekvésünk csupán arra irányulhat, hogy e kérdéskörrel kapcsolatos ismereteket összegezzük, a lehetőséghez mérten rendszerezjük, és ezen keresztül segítséget nyújtunk e bonyolult oktatási probléma sikeresebb megoldásához. A mozgástanulási folyamatának általános törvényszerűségeit a Mozgástanulás című fejezetben tárgyaluk. Az ott közölt ismeretekre alapozva, itt csupán olyan oktatás-módszertani kérdésekre térünk ki, amelyek elsősorban a taktikai cselekvések jellemzői, ezért részletesebb tárgyalásukat ebben a fejezetben látjuk indokoltnak.

A modern pszichológia szerint a tanulás alapja a kapcsolatképzés. Ezek a kapcsolatok létrejöhethetnek érzéklési képek és érzéklési képek, érzéklési képek és szavak, érzéklési képek és motoros reakciók között.

A taktika oktatásakor versenyhelyzetekhez (inger-helyzet) kapcsolunk motoros megoldási formákat, „dinamikus játék-sztereotípeket” (M. Choutka).

Az alapvető fogalmak tisztázásakor már foglalkoztunk a nyílt jellegű mozgáskészségekkel, amelyekre az a jellemző, hogy felhasználásukat az aktuális környezeti ingerkonstelláció határozza meg. A sokféleképpen elsajátított mozgáskészségek az adott helyzetben a legcélravezetőbb variánsát kell alkalmazni. A mozgáskészségek ilyen jellegű felosztásának alapján kialakult nézet szerint a mozgáskészségeknek egy olyan tartományát (kontinuumát) fogadjuk el, amely a programozott (belső vezérlésű) cselekvéstől az úgynevezett „perceptuális készségekig” (környezeti vezérlésű) terjed, ahol minden pillanatban hozzá kell igazítani a cselekvést a környezeti szituációhoz. Ennek a felosztásnak oktatásmetodikai konzekvenciáit Bartlett így fogalmazza meg: „A képzett játékosnak sokkal inkább kell azt tudnia, hogy mit csinál, mint hogy hogyan csinálja azt.” Ennek alapján megkockáztatjuk azt a megállapítást, hogy a zárt készségeket igénylő sportágakban (például torna, műugrás, atlétikai dobó- és ugrószámok stb.) az eredményesség elsősorban a mozgásvégrehajtás hogyanja, a technika és a hozzá kapcsolódó szükséges fizikai képességek döntik el, míg a nyílt készségeket igénylő sportágakban (sportjátékok, páros küzdelmek) az eredményességet az információ-felvevő és -feldolgozó képesség befolyásolja alapvetően. Továbbá az a képesség, hogy a meglévő mozgáskészségek között a versenyző hogyan szelektál, miként dönt, hogy mit mikor alkalmaz, más szóval milyen a taktikai képzettsége. Természetesen a szükséges fizikai képességek és a technikai szint megletét itt is feltételezzük.

Azokban a sportágakban, amelyekben az egyének és csapatok közvetlen kapcsolata és egymással elleni harca – taktikai tevékenysége – a jellemző, *alapvető oktatási célként a versenyzők döntési képességének fejlesztését jelöljük meg.* Olyan döntési paramétereknek pedig, mint az idő és tartalom, meghatározó szerepet tulajdonítunk a megtanult nyílt mozgáskészségek eredményes alkalmazásában.

Kérdés, hogyan sajátítjuk el ezeket a nyílt jellegű készségeket, milyen törvényszerűségeket játszanak szerepet megtanulásukban.

Legelőször azt kell megállapítanunk, hogy ezeket a készségeket (mozgássorok, játékelemek, dinamikus játék-sztereotípek) a problémahelyzetekben alkalmazzuk. A problémát az okozza, hogy a pillanatnyi versenyhelyzetben a taktikai feladat megoldásához a mozgásrepertoárból a legmegfelelőbb eszközt kell kiválasztani. Más szóval a sikeres taktikai cselekvés érdekében a gyakorlatias közben *fel kell ismerni, és meg kell találni a helyes cél-eszköz kapcsolatot.* Gyakorlatilag minden megmozdulás előtt dönteni kell, hogy mit csinálunk, vagy mit nem csinálunk. Ezeket a kapcsolatokat a további gyakorlatias közben meg kell szilárdítani úgy, hogy azok adott esetben alkalmazhatók legyenek.

A tanulás első fázisában tehát a helyes cél-eszköz kapcsolat megtalálása a fő feladat. Ez esetünkben elsősorban motorikus probléma, azonban a szituáció helyes felismerése észlelési (perceptuális) és gondolkodási, megismerési (kognitív) funkciókat is igényel.

A tanulás második fázisa tulajdonképpen ennek az inger-reakció kapcsolatnak a megtalálása után kezdődik. Ekkor az *oktatás fő célja ennek a kapcsolatnak a megszilárdítása.*

A dinamikus játék-sztereotípek (mozgássorok, játékelemek) megszilárdulása a *plaszticitás* olyan fokát igényli, amely lehetővé teszi, hogy ezek a nyílt jellegű mozgáskészségek a harc, a játék változó körülményei szerint módosulhassanak.

A képzés eredményeként elérhetjük, hogy versenyzőink a megtanult ismereteket a helyzeteknek megfelelő kombinációkban tudják alkalmazni. Ebben az esetben intelligens versenyzőket képeztünk.

Kérdés azonban, hogy megelégedhetünk-e végső képzési célként az *intelligens versenyzők* felnevelésével? Lehet-e ennél magasabb szintű képzési célt kitűzni?

Véleményünk szerint jogos az a képzési cél, hogy a versenyzők a megtanult ismeretek adott helyzetnek megfelelő alkalmazásán túl a váratlan, újszerű helyzetekben eredeti, újszerű, addig meg nem tanult megoldásokat is produkáljanak. Ebben az esetben újat teremtő *kreatív*an cselekvő *tanítványok* nevelése áll a képzés középpontjában.

Sajnos, a tapasztalat szerint sem az oktatói értéktétel, sem az oktatási módszerek nem segítik elő a megszokottól eltérően gondolkodó, eredetien, ötletesen cselekvő versenyzők felnevelését. Pedig azokban a sportágakban, amelyekben a taktikai tevékenység játszik vezető szerepet, a versenyzők önálló alkotókészsége, más szóval a *kreatívitás* *fejlesztése a legmagasabb szintű képzési cél.*

4.9.2. Az ismeretek alkalmazása

Az ismeretek alkalmazásának kérdése a tanulás jellegétől függetlenül (verbális, perceptuális, motoros) minden tanulási folyamatban központi kérdés.

Azokban a sportágakban is, amelyekben a mozgáskészségek jellege zárt (torna, műugrás, műkorcsolyázás stb.), komoly probléma a már korábban elsajátított mozgáskészségek új kapcsolatrendszerének kialakítása, a mozgáselemeknek egy új feladat szerinti összekapcsolása. Azonban a tevékenység jellegéből fakadóan az ellenfél tudatos ellenállása, akadályozó szerepe ezekben a sportágakban – szemben a taktikai jellegű sportágakkal – nem jelentkezik váratlan, gyors adaptációra kényszerítő tényezőként.

* „A kreativitás, véleményem szerint, az intelligencia kiegészítője, az intelligencia legmagasabb foka.” (Landau, E.: A kreativitás pszichológiája. Tankönyvkiadó, Budapest, 1976). „A kreativitás olyan tulajdonság, amelynek révén képesek vagyunk a dolgokat új összefüggéseikben látni, olyan új és eredeti gondolatokat produkálni, amelyek eltérnek a megszokottól.” (Eysenck, H. J.: Encyclopedia of Psychology. Fontana/Collins, Suffolk, 1972.).